

Johdatus nimistöntutkimukseen

VILJO NISSILÄ *Suomalaista nimistöntutkimusta*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 272 = Sanakirjasäätiön nimistöjaoksen julkaisuja 2. Helsinki 1962. 220 sivua.

Apulaisprofessori Viljo Nissilän uusi teos, jota monilla tahoilla oli jo kiinnostuneina odoteltu, ilmestyi puolisen vuotta ennen onomastikkomme tämänkertaista merkkipäivää. »Suomalaista nimistöntutkimusta» on kirjoitettu käytännön tarpeisiin. Se on, niin kuin tekijä alkulauseessa mainitsee, suunniteltu sekä yliopistolliseksi kurssikirjaksi että nimistöntutkimuksen oppaaksi, ja nämä seikat ovat määränneet teoksen sisällyksen.

Aihepiiri on tavattoman laaja: suurlta osalta vielä tutkimattomana rehottava nimistömme kokonaisuudessaan, eikä teoksen kahtalainen tehtävä ole ainakaan helpottanut mukaan tulleiden asioiden ja esimerkkiaineiden valintaa. Onneksi vaikeudet eivät ole pelottaneet tekijää yritykseen ryhtymästä. Tähänastisen tutkimuksen tulokset ovat olleet hajallaan erilaisissa julkaisuissa; minikäänlaista kokoavaa yleisesitystä ei ole ollut. Tässä suhteessa teos täyttää suuren aukon. Paitsi eräänlainen poikkileikkaus maamme nimistöstä se on myös yleisesitys onomastiikkamme ongelmista, metodeista ja päämääristä sekä monista tähänastisista tutkimustuloksista. Samalla lukijan näkyviin hahmottuu kuva ainoan kokonaan onomastiikalle omistautuneen suomalaisen tutkijan apulaisprofessori Viljo Nissilän omasta tähänastisesta tutkimustyöstä.

Teoksen sisällys jakautuu neljään laajaan lukuun: Nimien keräämisestä ja tutkimisesta; Nimien syntymisestä ja häviämisestä; Paikannimien rakentees-

ta; Nimikerrostumista. Kirjan lopussa on lisäksi erittäin laaja lähdeluettelo, yksityiskohtainen ja tarkka sanahakemisto sekä asiahakemisto.

Ensimmäisen luvun alussa on ikään kuin johdantona tiivis historiikki nimistömme tieteellisen tutkimuksen synnystä ja keruutyön moninaisista vaiheista. Tämän jälkeen tekijä siirtyy aiheeseen »nimestäminen ja nimiliput», jonka mukana on tällaisessa teoksessa on varmastikin perusteltavissa vaikka tuskin välttämätöntä, etenkin kun muutamat seikat kuitenkin jäävät Terho Itkosen aiemmin ilmestyneen Nimestäjän oppaan varaan. Erityistä huomiota Nissilä kiinnittää vaikeisiin nimistön normalistamisongelmiin, joilla tosin on merkitystä enemmän nimien virallisen käytön kuin arkistoinnin kannalta. Näiden vaikeutta kuvastanee muutama pieni ristiriitakin. Niin Nissilä kuin Itkonenkin esittää periaatteen, että kirjakielistäminen on suoritettava »murteen ja kirjakielen tavanomaisten äännevastaavuuksien perusteella»; kuitenkin Nissilä, päinvastoin kuin Itkonen, kannattaa *Huuhan-* (pro *Huuhdan-*)-asua vaikka toisaalta hyväksyy normaaliasuksi esim. *Lahdenmäen* (pro *Lahenmäki*).

Luku nimien keräämisestä ja tutkimisesta päättyy hyvään ja monipuoliseen esitykseen nimistöntutkimuksen lähteistä. Runsaine lähdevitteineen se on varmasti oleva suureksi avuksi varsinkin onomastiseen kirjallisuuteen perehtymätömille.

Toisen, nimien syntymistä ja häviä-

mistä käsittelevän luvun sisällöstä ker-
tovat seuraavat alaotsikot: Paikkojen ja
henkilöiden nimeäminen; Nimeämispe-
rusteet ja nimiryhmät; Nimien ikä; Ni-
mien vaihtuminen ja häviäminen. Eni-
ten huomiota ovat saaneet osakseen ni-
mien syntykysymykset sekä vähän tut-
kittu aihe »nimien vaihtuminen ja hä-
viäminen», johon liittyvä runsas esimerk-
kiaines onkin valtaosaltaan peräisin apu-
laisprofessori Nissilän omista tutkimuk-
sista. Nimien ikäämisestä olisi ehkä laa-
jempi esitys ollut monelle avuksi; sama-
ten saattaisi toivoa yhtenäistä lukua ni-
mien siirtymisestä, lainautumisesta ja
muunlaisesta leviämisestä. Teoksen ai-
hepiirin laajuus sekä erikoistutkimuk-
sien puute asettanevat kuitenkin omat
rajansa tämäntapaisille toivomuksille.

Kaksi viimeistä lukua, »Paikannimien
rakenteesta» ja »Nimikerrostumista»,
ovat teoksen laajimmat. Paikannimien
rakennetta selvitellessään Nissilä jakaa
vanhan tavan mukaan nimet ensin kah-
teen ryhmään, yhdistämättömiin ja yh-
dysperäisiin, mutta huomauttaa myös
näiden välisen rajan häilyvyydestä. Esi-
merkkiainesta on, niin kuin monissa
muissakin tapauksissa, myös Itä-Kar-
jalasta, Vepsästä, Inkeristä, Vajasta
sekä Virosta. Yhdistämättömiä nimiä
on pidetty varsin usein ellipsin, harvem-
missa tapauksissa abstrahoitumisen tu-
loksina. Kummastakin ilmiöstä samoin
kuin epeksegeettisistä nimistäkin on teok-
sessa perusteellinen selvitys.

Seuraavina tulevat esille paikanni-
mien perusmuodot ja yhdyspaikanni-
mien määreet, joista jälkimmäisiä Nis-
silä käsittelee varsin laajasti. Mainita
sopii esim. tekijän aikaisempiin tutki-
muksiin perustuva esitys ns. primitiivistä
nimeämisestä (tyyppi *Pohjas Puolella Pal-
wetun lachtia*, lyyd. *kondun doroga.a obodad*).

Sellaiset nimistöissäkin varalliset il-
miöt kuin loppu- ja sisäheitto, assimi-

laatio, dissimilaatio, haplogia ja ana-
logia sekä kansan- ja kirjurinetymologiat
ovat saaneet yhteisen otsikon: Nimien
kieliasu. Samassa yhteydessä selvitetään
myös nimistöissämme esiintyviä johtimia,
sekä todellisia että näennäisiä. Viimeksi
mainittuja, ns. sekundaareja suffikseja
Nissilä tarkastelee lavealti ja runsaan
esimerkkiaineksen turvin — eikä aiheeta,
sillä monet merkitykseltään hämärty-
neet nimet tullaan epäilemättä selvit-
tämään juuri tätä tietä.

Teoksen viimeinen, laaja luku käsit-
telee nimikerrostumia, stratigrafiaa. Ala-
otsikot: Lappalaiset nimet, Skandinaa-
viset nimet, Slaavilaiset nimet ja Ala-
saksalaiset nimet osoittavat, että varsi-
naisia nimikerrostumia Nissilä erottaa
neljä. Näiden lisäksi tulevat puheeksi
myös ikivanha, pohjoiselle Euraasialle
yhteinen, toistaiseksi selvittämätön ni-
mistöaines sekä balttilaisiin ja itäme-
rensuomalaisiin kosketuksiin viittaava
nimistö. Perusteellisimmin ja erittäin
runsaan, osittain uudenkin esimerkki-
aineiston valossa on selvitelty skandi-
naavista, slaavilaista ja alasaksalaista ni-
mistöä. Lappalaisen nimikerrostuman
osuus on suppeampi, mutta lukuisten
viitteiden opastamana voi kyllä löytää
sen, mitä asiasta on kirjoitettu. Yleen-
säkin erittäin yksityiskohtainen lähde-
luettelo, laaja ja tarkka sanahakemisto
sekä asiahakemisto — yhteensä runsas
neljännes kirjan sivumäärästä — ovat
hyviä apuneuvoja teosta oppaana ja kä-
sikirjana käyttäville.

»Suomalaista nimistöntutkimusta» on
erinomainen lisä vähälukuisen onomas-
tiseen kirjallisuuteemme: toisaalta an-
toisa joskin ehkä vaikealukuinen kurssi-
kirja, toisaalta monipuolinen opas niin
kielen- kuin historian tutkimuksenkin
käyttöön. Saksankielinen versio teok-
sesta on suunnitteilla.

EERO KIVINIEMI